

Allmänna Normer och Strukturen hos Normativa System: En Logisk Analys

Daniel Rönnedal

Abstrakt

Den här uppsatsen handlar om *allmänna* eller *generella* eller *universella normer* och *strukturen hos normativa system*. Allmänna normer är normer som uttalar sig om *alla* entiteter eller individer eller fenomen av ett visst slag. Men vilken logisk form har de? Kan de användas för att härleda andra generella normer och normer som handlar om enskilda individer? Det tycks förekomma åtminstone två olika typer av föreskrifter av denna typ: normer där vi kvantifierar över *handlingar* eller *beteenden* och normer där vi kvantifierar över *personer*, *människor* eller *levande eller medvetna varelser*. I den här uppsatsen undersöker jag den logiska formen hos dessa. Jag koncentrerar mig på den senare typen och visar hur det är naturligt att använda en kvantifierad deontisk logik för att symbolisera föreskrifter av detta slag och förstå deras logiska form. Jag beskriver hur det är möjligt att använda allmänna normer för att härleda andra allmänna eller partikulära normer och hur man med hjälp av en eller flera allmänna föreskrifter kan bygga upp ett helt normativt system.

1. Introduktion

Den här uppsatsen handlar om *allmänna* eller *generella* eller *universella normer* och *strukturen hos normativa system*. Allmänna normer är normer som uttalar sig om *alla* entiteter eller individer eller fenomen av ett visst slag. Det tycks förekomma åtminstone två olika typer av allmänna normer: normer där vi kvantifierar över *handlingar* eller *beteenden* och normer där vi kvantifierar över *personer*, *människor* eller *levande eller medvetna varelser*.

Här följer några exempel på den första typen.

1. Alla lögnar är förbjudna.
2. Inga löftesbrott är tillåtna.
3. Alla dråp är otillåtna.

Satser som dessa tycks tala om handlingar av olika slag: lögner, löftesbrott och dråp. De säger något om vilka normativa egenskaper dessa handlingar har. (1) uttrycker t.ex. att alla lögner har egenskapen att vara förbjudna; eller med andra ord, varje handling som har egenskapen att vara en lögn har egenskapen att vara förbjuden. Enskilda, partikulära handlingar kan tillhöra olika kategorier och olika kategorier av handlingar kan ha olika normativa egenskaper. För att symbolisera normativa satser av detta slag kan vi använda oss av vanlig predikatlogik. Vi kan t.ex. formalisera (1) – (3) på följande sätt: (1) $\forall x(Lx \rightarrow Fx)$, (2) $\neg\exists x(Bx \wedge Tx)$, och (3) $\forall x(Dx \rightarrow \neg Tx)$, där Lx läses ” x är en lögn”, Fx ” x är förbjuden”, Bx ” x är ett löftesbrott”, Dx ” x är ett dråp”, och Tx ” x är tillåten”.

Här följer några exempel på allmänna normer av det andra slaget, där vi kvantifierar över personer, människor eller levande eller medvetna varelser.

4. Alla bör vara ärliga.
5. Ingen får utsättas för tortyr eller omänsklig bestraffning.
6. Alla bör hålla sina löften.
7. Ingen får våldta någon.
8. Alla bör göra något för att hjälpa människor i nöd.
9. Det är fel om någon utsätts för mobbing.

När vi talar om ”alla” och ”ingen” i dessa satser, så tycks vi kvantifiera över människor, personer eller levande eller medvetna varelser. Det är naturligt att tolka ”alla” som ”alla människor (personer, levande eller medvetna varelser)” och ”ingen” som ”ingen människa (person, levande eller medveten varelse)”; detsamma gäller interpretationen av ”någon”. Om man vill vara noggrann när man formulerar olika allmänna normer av detta slag, bör man explicit ange vad man kvantifierar över, om det är alla människor, personer, levande eller medvetna varelser eller något annat. Ofta framgår det av kontexten vad en viss talare, författare eller avsändare avser. Vissa generella normer kan vara begränsade på olika sätt. Betrakta t.ex. följande tillåtelse:

10. Alla svenska medborgare får rösta i valet.

Denna norm ger inte alla människor rätt att rösta i valet utan endast alla svenska medborgare. Satsen uttrycker likväl en allmän norm, eftersom den talar om *alla* individer av ett visst slag.

I den här uppsatsen undersöker jag den logiska formen hos allmänna normer. Jag koncentrerar mig på den senare typen och visar hur det är

naturligt att använda en kvantifierad deontisk logik för att symbolisera sådana normer och förstå deras logiska form.

Allmänna normer kan också kallas för ”moraliska regler” eller ”moraliska principer”. Dessa begrepp kan dock nyttjas i flera olika betydelser. Så, låt mig säga lite mer om hur uttrycken ifråga används i den här uppsatsen.¹

Ibland antas moraliska regler vara nödvändiga och gälla för alltid, vid alla tidpunkter. Vi skall inte göra några sådana antaganden i den här uppsatsen. Den allmänna normen att ingen får röka på offentliga platser kan t.ex. gälla vid en viss tidpunkt även om den inte gäller vid alla tidpunkter. På samma sätt kan man tänka sig att det är sant att ingen får röka på offentliga platser i någon möjlig värld, även om det inte är sant i alla möjliga världar. (Se avsnitt 2, för mer om detta.)

Vi skall inte heller anta att allmänna normer behöver vara *sanna*. Vi kan tala om *falska* allmänna normer. Vi kan t.ex. säga att följande sats *är* eller *uttrycker* en allmän norm: ”Ingen får borsta tänderna”, även om väl ingen någonsin har argumenterat för en sådan norm eller tror att den är sann. Vi är inte i den här uppsatsen intresserade av *sanningsvärdena* hos olika allmänna normer, utan av *den logiska formen hos* föreskrifter av detta slag.

Vi antar inte heller att en moralisk regel måste vara undantagslös. Det kan finnas allmänna regler som har undantag. Vi kan kalla en sådan princip för en *tumregel*. En tumregel är, enligt detta språkbruk, en allmän norm som kan ha undantag. Om denna regel har undantag, så innebär det att inte alla instanser av principen är sanna. Att det ändå handlar om en *tumregel* innebär att åtminstone många eller de flesta instanser är sanna. ”Ingen får ljuga” uttrycker kanske en sådan tumregel. Oavsett om det finns instanser av regeln att ingen får ljuga som är falska eller inte, så betraktar vi denna sats som en allmän norm i den här uppsatsen. Allmänna normer kan även explicit innehålla olika undantag eller villkor, som i följande fall: ”Ingen *som inte har körkort* får köra bil”.

Inte sällan backas allmänna normer upp av olika sanktioner. Man kan t.ex. få straff för olika brott mot lagen. Vi skall dock inte anta att brott mot allmänna normer nödvändigtvis måste ha några påföljder. Inte heller skall vi anta att allmänna normer i regel efterlevs. En allmän norm kan vara sann även om ingen någonsin följer den.

Vi är i den här uppsatsen framförallt intresserade av *den logiska formen hos* allmänna normer och *strukturen hos* normativa system. Moralfilosofier

¹ För mer information om olika betydelser av ”moraliska regler”, ”standarder” och ”principer”, se Goldman (2013).

talar ofta om moraliska regler och principer, men förvånansvärt lite har sagts om den här artikelns huvudtema i den filosofiska litteraturen. Följande uppsats är därför mer än väl motiverad.

Uppsatsen är indelad i fem avsnitt. I avsnitt 2 säger jag mer om den logiska formen hos allmänna och partikulära normer och jag visar hur det är möjligt att härleda enskilda normer ur generella normer. Avsnitt 3 handlar om hur det är möjligt att härleda allmänna normer ur allmänna normer, med eller utan information om olika nödvändiga samband. I avsnitt 4 visar jag hur man med hjälp av en eller flera allmänna normer kan bygga upp ett helt normativt system. Jag tar också upp frågan om hur man möjligtvis kan berättiga de första principerna eller de mest grundläggande normerna i sådana system. Avsnitt 5 innehåller en kort sammanfattning och slutsats.

2. Härledning av partikulära normer ur allmänna normer

Det är viktigt att klargöra skillnaden mellan allmänna och *partikulära*, *enskilda* eller *singulära* normer. Enskilda normer uttalar sig inte om *alla* entiteter av ett visst slag, utan handlar om *enskilda* individer. Följande sats är exempel på partikulära normer.

11. Lisa bör tala sanning.
12. Det är förbjudet att Johan misshandlar Erik.
13. Det är tillåtet att Sandra röstar i valet.

(11) handlar t.ex. om vad *Lisa* bör göra, inte om vad någon annan bör göra. Normer av detta slag kan generaliseras med avseende på flera olika faktorer: tid, plats, situation/möjlig värld, individ etc. Betrakta sats (11). Den allmänna norm som svarar mot denna enskilda norm uttrycks bäst av följande sats:

14. Alla bör tala sanning.

Här är ett par andra allmänna normer som påminner om (14).

15. Du bör tala sanning.
16. Alla lögnare är fel.

Om vi antar att ”du” inte refererar till någon speciell person, så tycks (15) vara ekvivalent med (14). Om ”du” däremot refererar till en enskild individ, så är (15) en partikulär norm. Ibland tycks det som om satsen av detta slag används för att uttrycka normer som är nödvändiga, omnitemporalt sanna och

sanna överallt. ”Alla lögner är fel” antas då handla om absolut *alla* lögner, *överallt*, vid *alla* tidpunkter och i *alla* möjliga världar. På samma sätt kan ”Alla” i (14) antas handla om *alla* möjliga personer i *alla* möjliga situationer, vid *alla* tidpunkter och platser. Det är möjligt att tolka satserna på detta sätt, men vill man vara mer noggrann är det bättre att uttrycka sig mer precist. ”Alla” behöver inte förstås så generellt. Uttryckets räckvidd kan begränsas av kontexten.

Låt oss betrakta ett exempel som inte handlar om normer. Om någon tittar ut över en parkeringsplats där alla bilar är blåa och hävdar att alla bilar är blåa, så är det rimligt att tolka detta påstående på ett sådant sätt att det handlar om alla bilar som står på parkeringsplatsen vid just detta tillfälle. Påståendet är inte nödvändigtvis falskt om det finns bilar på någon annan plats som inte är blåa, eller om inte alla bilar på parkeringsplatsen är blåa vid någon annan tidpunkt, t.ex. om en vecka eller för en månad sedan, eller om det i någon annan möjlig situation (värld) är fallet att inte alla bilar på parkeringsplatsen är blåa. På liknande sätt kan det förhålla sig med normer.

Påståendet att alla bör tala sanning medför inte att det är *nödvändigt* att alla bör tala sanning, eller att det är sant *vid alla tidpunkter*, eller *på alla platser*. Det är möjligt att det är sant att alla bör tala sanning även om det inte är nödvändigt sant. Det är möjligt att det är sant att alla bör tala sanning även om det inte är sant vid alla tidpunkter. Det är möjligt att det är sant att alla bör tala sanning även om det inte är sant på alla platser. När jag talar om *allmänna* eller *generella* eller *universella* normer i den här uppsatsen menar jag normer som handlar om alla *personer*, *människor*, *individer*, eller *levande eller medvetna varelser*. Sådana normer behöver inte vara nödvändiga, sanna vid alla tidpunkter, platser osv., även om de *kan* vara det. Om man menar att en norm är nödvändig osv. bör man explicit uttrycka detta, t.ex. på följande sätt: ”Det är *nödvändigt* att alla bör tala sanning”.

Med hjälp av en kvantifierad deontisk logik kan vi visa att enskilda normer följer ur allmänna normer; (14) medför t.ex. (11), dvs. följande argument är giltigt.

Argument 1

Alla bör tala sanning.

Alltså bör Lisa tala sanning.

Vi kan symbolisera detta argument i en kvantifierad deontisk logik på följande sätt: $\forall x \text{OTx} : \text{OTI}$, där ”Tx” läses ”x talar sanning” och ”I” refererar

till Lisa. För att visa att ett argument är giltigt kommer vi att använda s.k. semantiska tablåsystem. Den intuitiva tanken är att en slutledning är giltig om och endast om det är omöjligt att slutsatsen är falsk om alla premisser är sanna. För att visa att ett argument är giltigt antar vi därför att alla premisser är sanna och slutsatsen falsk. Om detta antagande leder till en motsägelse, kan vi sluta oss till att resonemanget är giltigt. För mer information om kvantifierad deontisk logik och de semantiska tablåsystem som används i den här uppsatsen, se Rönnedal (2012), (2012b), (2015). O, P och F är satsoperatorer som tar välformade formler som argument och ger välformade formler som värde. "OA" läses "Det är obligatoriskt att A" eller "Det bör vara fallet att A", "PA" läses "Det är tillåtet att A" eller "Det får vara fallet att A" och "FA" läses "Det är förbjudet att A" eller "Det är fel att A". I den här uppsatsen bortser vi dock från att dessa system är inbäddade i en temporal dimension. Vi använder i regel possibilistiska kvantifikatorer om ingenting annat anges. Följande semantiska tablå bevisar att argument 1 är giltigt.

$$\begin{array}{l}
 \forall x O T x, 0 \\
 \neg O T l, 0 \\
 P \neg T l, 0 \\
 0 s l \\
 \neg T l, 1 \\
 O T l, 0 \\
 T l, 1 \\
 *
 \end{array}$$

I det här beviset har vi antagit att "Alla" i premissen varierar över alla objekt i vår domän. Om vi antar att "Alla" varierar över alla människor, måste vi lägga till premissen att Lisa är en människa för att argumentet skall bli giltigt. Detta argument ser ut på följande sätt.

Argument 2
 Alla människor bör tala sanning.
 Lisa är en människa.
 Alltså bör Lisa tala sanning.

Om det är uppenbart att Lisa är en människa och vi begränsar våra kvantifikatorer till människor, är det ofta onödigt att explicit omnämna denna

premiss. Här följer ett annat exempel på ett giltigt argument som innehåller en allmän norm som uttalar sig om en begränsad mängd individer.

Argument 3

Alla svenska medborgare får rösta i valet.

Patrik är en svensk medborgare.

Alltså får Patrik rösta i valet.

Detta argument kan formaliseras på följande sätt: $\forall x(Sx \rightarrow PRx)$, $Sp : PRp$, där "Sx" läses "x är en svensk medborgare", "Rx" "x röstar i valet", och "p" refererar till Patrik.

$\forall x(Sx \rightarrow PRx), 0$
Sp, 0
 $\neg PRp, 0$
 $O\neg Rp, 0$
Sp \rightarrow PRp
PRp, 0
0s1
Rp, 1
 $\neg Rp, 1$
*

Bevisen av dessa argument är enkla och kräver egentligen inte att vi inför en speciell kvantifierade deontisk logik. De skulle kunna formaliseras i vanlig predikatlogik, om vi betraktar "bör tala sanning" och "får rösta i valet" som monadiska predikat. Sådana formaliseringar blottlägger dock inte premissernas logiska form lika fullständigt som symboliseringarna ovan och inte alla slutledningar är av detta relativt enkel slag.

Låt oss undersöka några fler argument med premisser och slutsats som har en något mer komplex form.

Argument 4

Om man är berusad, så är det förbjudet att man kör bil.

Gunnar är berusad.

Alltså är det inte tillåtet att Gunnar kör bil.

Argument 4 kan i en kvantifierad deontisk logik symboliseras på följande sätt: $\forall x(Bx \rightarrow FKx)$, $Bg : \neg PKg$, där "Bx" läses "x är berusad", "Kx" "x kör

bil” och ”g” refererar till Gunnar. Hela resonemanget tolkas alltså på följande vis. Premiss 1: Det gäller för alla x att om x är berusad, så är det förbjudet att x kör bil. Premiss 2: Gunnar är berusad. Slutsats: Det är inte tillåtet att Gunnar kör bil. Argumentet är intuitivt giltigt. Följande semantiska tablå visar att slutsatsen följer ur premisserna.

$$\begin{array}{l}
 \forall x(Bx \rightarrow FKx), 0 \\
 Bg, 0 \\
 \neg\neg PKg, 0 \\
 PKg, 0 \\
 Bg \rightarrow FKg, 0 \\
 FKg, 0 \\
 O\neg Kg, 0 \\
 0s1 \\
 Kg, 1 \\
 \neg Kg, 1 \\
 *
 \end{array}$$

Argument 5 nedan är också giltigt och kan bevisas på liknande sätt. Här är en symbolisering av premisser och slutsats: $\forall x(PKx \rightarrow \neg Bx)$, $Bg : FKg$. Predikat och termer tolkas som ovan. Beviset lämnas till läsaren.

Argument 5

Det är tillåtet att man kör bil endast om man inte är berusad.

Gunnar är berusad.

Alltså är det förbjudet att Gunnar kör bil.

Låt oss avsluta det här avsnittet med ytterligare ett exempel på ett giltigt argument med en partikulär norm som slutsats.

Argument 6

Ingen som saknar körkort får köra bil.

Alla som är under 18 år saknar körkort.

Karin är under 18 år.

Alltså är det förbjudet att Karin kör bil.

Argument 6 kan symboliseras på följande sätt: $\neg\exists x(Sx \wedge PKx)$, $\forall x(Ux \rightarrow Sx)$, $Uk : FKk$, där ” Sx ” läses ” x saknar körkort”, ” Kx ” ” x kör bil”, ” Ux ” ” x är

under 18 år” och ”k” refererar till Karin. Argument 6 är intuitivt giltigt och med hjälp av en kvantifierad deontisk logik kan vi bevisa detta.

$$\begin{array}{l}
 \neg\exists x(Sx \wedge PKx), 0 \\
 \forall x(Ux \rightarrow Sx), 0 \\
 Uk, 0 \\
 \neg FKk, 0 \\
 \forall x\neg(Sx \wedge PKx), 0 \\
 PKk, 0 \\
 Uk \rightarrow Sk, 0 \\
 Sk, 0 \\
 \neg(Sk \wedge PKk), 0 \\
 \swarrow \searrow \\
 \neg Sk, 0 \qquad \qquad \neg PKk, 0 \\
 * \qquad \qquad \qquad O\neg Kk, 0 \\
 \qquad \qquad \qquad Os1 \\
 \qquad \qquad \qquad Kk, 1 \\
 \qquad \qquad \qquad \neg Kk, 1 \\
 \qquad \qquad \qquad *
 \end{array}$$

Vi har nu gått igenom ett antal exempel som visar hur man kan använda allmänna normer för att härleda enskilda normer. I flera fall krävs även ”faktiska” premisser för att slutsatsen skall följa. Argumenten ovan är intuitivt giltiga och kan enkelt bevisas med hjälp av en kvantifierad deontisk logik. Men allmänna normer kan också användas för att härleda (andra) allmänna normer. I nästa avsnitt skall vi se några exempel på detta.

3. Härledning av allmänna normer ur allmänna normer

I det här avsnittet visar vi hur man kan använda allmänna normer för att härleda (andra) allmänna normer. Vi börjar med ett par exempel som inte kräver några extra premisser. Sedan skall vi ta upp några argument som använder nödvändiga implikationer.

Argument 7

Om någon människa är oskyldig, så är det förbjudet att hon straffas.

Det följer att ingen oskyldig människa får straffas.

Argument 7 är intuitivt giltigt. Både premissen och slutsatsen är generella normer, de uttalar sig om *alla* oskyldiga människor respektive *ingen* oskyldig människa. Argumentet kan symbolisera på följande sätt i en kvantifierad

deontisk logik: $\forall x(Ox \rightarrow FSx) : \neg \exists x(Ox \wedge PSx)$, där "Ox" läses "x är en oskyldig människa" och "Sx" läses "x straffas". Följande semantiska tablå bevisar att detta argument är giltigt.

$$\begin{array}{l}
 \forall x(Ox \rightarrow FSx), 0 \\
 \neg \exists x(Ox \wedge PSx), 0 \\
 \exists x(Ox \wedge PSx), 0 \\
 \quad Oc \wedge PSc, 0 \\
 \quad \quad Oc, 0 \\
 \quad \quad PSc, 0 \\
 \quad \quad Oc \rightarrow FSx, 0 \\
 \quad \quad \quad FSx, 0 \\
 \quad \quad \quad O \neg Sc, 0 \\
 \quad \quad \quad \quad 0s1 \\
 \quad \quad \quad \quad Sc, 1 \\
 \quad \quad \quad \quad \neg Sc, 1 \\
 \quad \quad \quad \quad *
 \end{array}$$

Argument 8 nedan kan bevisas på liknande sätt. Här är en symbolisering: $\neg \exists x(Ox \wedge PSx) : \forall x(Ox \rightarrow O \neg Sx)$. Symbolerna tolkas som ovan.

Argument 8

Ingen oskyldig människa får straffas.

Det följer att om någon människa är oskyldig, så är det obligatoriskt att hon inte straffas.

$$\begin{array}{l}
 \neg \exists x(Ox \wedge PSx), 0 \\
 \neg \forall x(Ox \rightarrow O \neg Sx), 0 \\
 \forall x \neg (Ox \wedge PSx), 0 \\
 \exists x \neg (Ox \rightarrow O \neg Sx), 0 \\
 \neg (Oc \rightarrow O \neg Sc), 0 \\
 \quad Oc, 0 \\
 \quad \neg O \neg Sc, 0 \\
 \quad P \neg \neg Sc, 0 \\
 \quad \neg (Oc \wedge PSc), 0 \\
 \quad \quad \swarrow \searrow \\
 \neg Oc, 0 \qquad \neg PSc, 0 \\
 * \qquad \qquad O \neg Sc, 0 \\
 \qquad \qquad \quad 0s1 \\
 \qquad \qquad \quad \neg \neg Sc, 1 \\
 \qquad \qquad \quad \neg Sc, 1 \\
 \qquad \qquad \quad *
 \end{array}$$

Även argument 8 är intuitivt giltigt och innehåller en generell norm som premiss och en generell norm som slutsats. Det är ett positivt besked att vi kan använda en kvantifierad deontisk logik för att bevisa detta. Att argumenten ovan är giltiga är kanske inte så förvånande. Faktum är att premissen i argument 7 är logiskt ekvivalent med slutsatsen både i argument 7 och 8. Alla de allmänna normerna (17) – (19) nedan är alltså logiskt ekvivalenta.

17. Ingen oskyldig människa får straffas.

18. Om någon människa är oskyldig, så är det förbjudet att hon straffas.

19. Om någon människa är oskyldig, så är det obligatoriskt att hon inte straffas.

Vi skall nu undersöka hur man kan härleda allmänna normer från allmänna normer med hjälp av nödvändiga implikationer. I alla bevis nedan antar vi att vårt tablåsystem innehåller regeln T-MO (Rönnedal (2012)). Denna regel svarar mot det semantiska villkoret att den deontiska tillgänglighetsrelationen är inkluderad i den aletiska tillgänglighetsrelationen. I alla system som innehåller T-MO kan man bevisa att den s.k. mål-medel principen är giltig. Enligt denna princip följer det att varje nödvändig konsekvens av något som är obligatoriskt också är obligatorisk, eller – med andra ord – om det bör vara fallet att A och det är nödvändigt att om A så B, så bör det vara fallet att B. Detta är en intuitivt rimlig princip, som är mycket användbar.

Betrakta följande allmänna norm.

20. Ingen får mörda någon.

Denna norm, eller åtminstone någon norm som liknar denna norm väldigt mycket, tycks förekomma i alla kända normativa (juridiska och moraliska) system. Vi skall se hur man kan använda (20) för att härleda en mängd andra generella normer. Först skall vi emellertid säga något om den logiska formen hos denna föreskrift. Låt ”Mxy” vara ett två-ställigt predikat som läses ”x mördar y”. Då kan (20) symboliseras på följande sätt i en kvantifierad deontisk logik: $\neg\exists x\exists yPMxy$. Denna sats säger: ”Det är inte fallet att det finns ett x sådant att det finns ett y sådant att det är tillåtet att x mördar y”. $\neg\exists x\exists yPMxy$ är ekvivalent med (20b) $\neg\exists xP\exists yMxy$, (20c) $\neg P\exists x\exists yMxy$, (20d) $F\exists x\exists yMxy$, (20e) $\forall x\neg\exists yPMxy$, (20f) $\forall x\neg P\exists yMxy$, och (20g) $\forall xF\exists yMxy$. (20b) läses: ”Det är inte fallet att det finns ett x sådant att det är tillåtet att det

finns ett y sådant att x mördar y ". (20c) läses: "Det är inte tillåtet att det finns ett x sådant att det finns ett y sådant att x mördar y ". (20d) läses: "Det är förbjudet att det finns ett x sådant att det finns ett y sådant att x mördar y ". (20e) läses: "Det gäller för alla x att det inte är fallet att det finns ett y sådant att det är tillåtet att x mördar y ". (20f) läses: "Det gäller för alla x att det inte är tillåtet att det finns ett y sådant att x mördar y ". Och (20g) läses: "Det gäller för alla x att det är förbjudet att det finns ett y sådant att x mördar y ". Dessa ekvivalenser visar på ett tydligt sätt att (20) är en allmän norm. (20) handlar inte om enskilda personer, utan om *alla* individer. Däremot kan man givetvis använda (20) för att härleda en mängd enskilda normer, t.ex. att det är förbjudet att Björn mördar Harald, att det inte är tillåtet att Conny mördar Mark, och att det är förbjudet att Anna mördar sig själv (dvs. det följer att det är förbjudet att Anna begår självmord). (20) säger därför inte samma sak som följande norm.

21. Ingen får mörda någon annan (än sig själv).

(20) utesluter att det är tillåtet att Anna begår självmord, men det gör inte (21). (21) är förenlig med att det är tillåtet att Anna tar sitt liv, dvs. mördar sig själv. Det tycks finnas två möjliga läsningar av (21). Enligt den första medför (21) att det är tillåtet att begå självmord; enligt den andra medför (21) inte detta. Givet den första läsningen kan (21) symboliseras på följande sätt: $\neg\exists xP\exists y(\neg y = x \wedge Mxy) \wedge \forall xPMxx$; givet den andra på följande sätt: $\neg\exists xP\exists y(\neg y = x \wedge Mxy)$. Om (21) tolkas på det andra sättet, så följer (21) ur (20), men inte tvärtom. Dvs. om ingen får mörda någon, så följer det att ingen får mörda någon annan (än sig själv). När det kommer till kritan, kan man dock fråga sig om inte den andra tolkningen är bättre. I så fall kan man hävda att (21) *pragmatiskt implicerar* att det är tillåtet att begå självmord, men att (21) inte *medför* detta. Följande yttrande tycks inte vara inkonsistent: "Ingen får mörda någon annan (än sig själv). Faktum är att ingen får mörda någon." (21) *utesluter* då inte att det är tillåtet att ta sitt liv, men *medför* det *inte*. Oavsett hur det förhåller sig med detta, skall vi koncentrera oss på (20).

Betrakta följande argument.

Argument 9

Ingen får mörda någon.

Det är nödvändigt att om x dränker y , så mördar x y .

Alltså får ingen dränka någon.

Den andra premissen skall tolkas på ett sådant sätt att den gäller för alla x och y . Argument 9 är intuitivt giltigt. Det tycks vara omöjligt att premisserna är sanna och slutsatsen falsk. Hur skulle det kunna vara sant att ingen får mörda någon och att det är nödvändigt att om x dränker y , så mördar x y , samtidigt som det är falskt att ingen får dränka någon, dvs. samtidigt som det är sant att någon får dränka någon? Använder vi klassisk logik eller deontisk logik utan predikatlogik, tycks vi inte kunna symbolisera detta argument på ett sådant sätt att slutsatsen följer ur premisserna. Med hjälp av en kvantifierad deontisk logik kan vi dock bevisa att argument 9 är giltigt. Detta talar för behovet av en logik av den typ som används i den här uppsatsen. Argument 9 kan symboliseras på följande sätt i en kvantifierad deontisk logik: $\neg\exists x\exists yPMxy$, $\forall x\forall y\Box(Dxy \rightarrow Mxy) : \neg\exists x\exists yPDxy$, där "Mxy" tolkas som ovan, "Dxy" läses: "x dränker y", och " $\Box A$ " läses: "Det är (historiskt) nödvändigt att A". Följande semantiska tablå bevisar att argument 9 är giltigt.

$$\begin{array}{l}
 \neg\exists x\exists yPMxy, 0 \\
 \forall x\forall y\Box(Dxy \rightarrow Mxy), 0 \\
 \neg\neg\exists x\exists yPDxy, 0 \\
 \exists x\exists yPDxy, 0 \\
 \exists yPDcy, 0 \\
 PDcd, 0 \\
 \forall x\neg\exists yPMxy, 0 \\
 \neg\exists yPMcy, 0 \\
 \forall y\neg PMcy, 0 \\
 \neg PMcd, 0 \\
 O\neg Mcd, 0 \\
 \forall y\Box(Dcy \rightarrow Mcy), 0 \\
 \Box(Dcd \rightarrow Mcd), 0 \\
 0s1 \\
 Dcd, 1 \\
 \neg Mcd, 1 \\
 0r1 \\
 Dcd \rightarrow Mcd, 1 \\
 Mcd, 1 \\
 *
 \end{array}$$

Vi har i symboliseringen av argument 9 använt *historisk* nödvändighet. Argumentet går även igenom om vi använder t.ex. s.k. *absolut* nödvändighet (Rönnedal (2012c)). Det är lätt att se att så är fallet. För om någonting är

absolut nödvändigt, så är det historiskt nödvändigt. Premissen tycks vara rimlig, om vi talar om historisk nödvändighet. Men kanske är det t.o.m. absolut nödvändigt att om x dränker y , så mördar x y . Oavsett hur det förhåller sig med detta, så är vi här intresserade av argumentets *giltighet*, inte av deduktionens *hållbarhet*. Och ett argument kan, som bekant, vara *giltigt* även om premisserna inte är sanna.

Vi skall nu se hur den allmänna normen (20), Ingen får mörda någon, kan användas för att härleda en mängd andra allmänna normer. Alla nödvändiga implikationer (22) – (25) nedan tycks vara sanna.

22. Det är nödvändigt att om x skjuter ihjäl y , så mördar x y .
23. Det är nödvändigt att om x stryper y till döds, så mördar x y .
24. Det är nödvändigt att om x halshugger y , så mördar x y .
25. Det är nödvändigt att om x ger y en dödlig dos gift, så mördar x y .

Någon kanske vill invända att det inte är nödvändigt att x mördar y om x skjuter ihjäl y , eftersom det är möjligt att x skjuter ihjäl y av misstag. Låt oss därför anta att ” x skjuter ihjäl y ” i detta sammanhang innebär att x skjuter ihjäl y med uppsåt att döda y ; övriga implikationer ovan skall tolkas på samma sätt. Dessa nödvändiga samband tillsammans med den allmänna normen (20) kan t.ex. användas för att härleda de allmänna normerna (26) – (29) nedan.

26. Ingen får skjuta ihjäl någon.
27. Ingen får strypa någon till döds.
28. Ingen får halshugga någon.
29. Ingen får ge någon en dödlig dos gift.

(20) och (22) medför (26); (20) och (23) medför (27) osv. Bevisen ser likadana ut som beviset för argument 9 ovan. Faktum är att man med samma metod kan bevisa att alla sätt att mörda någon är förbjudna.

Vi skall gå igenom ytterligare några giltiga argument som innehåller allmänna normer. Betrakta argument 10.

Argument 10

Ingen får utsättas för tortyr.

Varje individ som utsätts för skendränkning utsätts nödvändigtvis för tortyr.

Alltså får ingen utsättas för skendränkning.

Argument 10 är intuitivt giltigt. Skendränkning betraktas ofta som en form av tortyr. Om detta är riktigt, är den andra premissen rimlig. Den första premissen är intuitivt mycket plausibel. FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna innehåller t.ex. ett förbud mot tortyr (se också Rönnedal (2014)). Följande semantiska tablå bevisar att argument 10 är giltigt. Slutledningen symboliseras på följande sätt: $\neg\exists xPTx, \forall x\Box(Dx \rightarrow Tx)$: $\neg\exists xPDx$, där "Tx" läses "x utsätts för tortyr" och "Dx" läses "x utsätts för skendränkning".

$$\begin{array}{c}
 \neg\exists xPTx, 0 \\
 \forall x\Box(Dx \rightarrow Tx), 0 \\
 \neg\neg\exists xPDx, 0 \\
 \forall x\neg PTx, 0 \\
 \exists xPDx, 0 \\
 P Dc, 0 \\
 \neg P Tc, 0 \\
 O \neg Tc, 0 \\
 \Box(Dc \rightarrow Tc), 0 \\
 0s1 \\
 Dc, 1 \\
 \neg Tc, 1 \\
 0r1 \\
 Dc \rightarrow Tc, 1 \\
 \swarrow \searrow \\
 \neg Dc, 1 \qquad Tc, 1 \\
 * \qquad \qquad *
 \end{array}$$

Den allmänna normen att ingen får utsättas för tortyr kan på liknande sätt användas för att visa att ingen får utsättas för *någon* form av tortyr. Men den kan också användas för att härleda andra allmänna normer, t.ex. den allmänna normen att ingen får tortera någon.

Argument 11

Ingen får utsättas för tortyr.

Det gäller för alla x och y att det är nödvändigt att om x torterar y, så utsätts y för tortyr.

Det följer att ingen får tortera någon.

Argument 11 kan i en kvantifierad deontisk logik symboliseras på följande sätt: $\neg\exists xPTx, \forall x\forall y\Box(Txy \rightarrow Ty) : \neg\exists x\exists yPTxy$, där "Txy" läses "x torterar y" och "Ty" läses "y utsätts för tortyr". Följande semantiska tablå bevisar att denna slutledning är giltig.

$$\begin{array}{c}
 \neg\exists xPTx, 0 \\
 \forall x\forall y\Box(Txy \rightarrow Ty), 0 \\
 \neg\neg\exists x\exists yPTxy, 0 \\
 \exists x\exists yPTxy, 0 \\
 \exists yPTcy, 0 \\
 PTcd, 0 \\
 \forall x\neg PTx, 0 \\
 \neg PTd, 0 \\
 O\neg Td, 0 \\
 0s1 \\
 Tcd, 1 \\
 \neg Td, 1 \\
 \forall y\Box(Tcy \rightarrow Ty), 0 \\
 \Box(Tcd \rightarrow Td), 0 \\
 0r1 \\
 Tcd \rightarrow Td, 1 \\
 \swarrow \searrow \\
 \neg Tcd, 1 \qquad Td, 1 \\
 * \qquad \qquad *
 \end{array}$$

Notera att härledda allmänna normer i sin tur kan användas för att härleda enskilda normer. Påståendet att ingen får utsättas för skendränkning medför t.ex. att Lena inte får utsättas för skendränkning, att det är förbjudet att Joakim utsätts för skendränkning och att det är obligatoriskt att Oskar inte utsätts för skendränkning osv.

Inte bara allmänna normer som uttalar sig om vad som är förbjudet eller otillåtet kan medföra andra allmänna normer, utan även generella föreskrifter som talar om vad som bör vara fallet. Här följer ett par intuitivt giltiga argument som innehåller den allmänna normen att alla bör vara ärliga.

Argument 12

Alla bör vara ärliga.

Alla som är ärliga håller nödvändigtvis sina löften.

Alltså bör alla hålla sina löften.

Argument 12 kan i en kvantifierad deontisk logik symboliseras på följande sätt: $\forall x O\check{A}x, \forall x \Box(\check{A}x \rightarrow Lx) : \forall x OLx$, där ” $\check{A}x$ ” läses ” x är ärlig” och ” Lx ” läses ” x håller sina löften”. Följande semantiska tablå visar att slutsatsen följer ur premisserna.

$$\begin{array}{l}
 \forall x O\check{A}x, 0 \\
 \forall x \Box(\check{A}x \rightarrow Lx), 0 \\
 \neg \forall x OLx, 0 \\
 \exists x \neg OLx, 0 \\
 \neg OLc, 0 \\
 P \neg Lc, 0 \\
 O\check{A}c, 0 \\
 \Box(\check{A}c \rightarrow Lc), 0 \\
 0s1 \\
 \neg Lc, 1 \\
 \check{A}c, 1 \\
 0r1 \\
 \check{A}c \rightarrow Lc, 1 \\
 Lc, 1 \\
 *
 \end{array}$$

Det tycks s.a.s. ligga i ärlighetens väsen att alla som är ärliga nödvändigtvis håller sina löften. Detta medför inte att det *alltid* är sant att alla ärliga personer håller sina löften eller att detta är *nödvändigt*. Men det är inte vad våra premisser säger. Premiss 2 säger bara att det gäller för alla x att det är nödvändigt att om x är ärlig så håller x sina löften. Detta kan vara sant vid en viss tidpunkt och falskt vid en annan tidpunkt eller sant i en möjlig värld och falskt i någon annan möjlig värld. Argumentets giltighet innebär bara att det är nödvändigt att om premisserna är sanna, så är också slutsatsen sann.

På samma sätt tycks det ligga i ärlighetens väsen att det är nödvändigt att om någon är ärlig, så ljuger hon inte. Ärliga människor talar sanning. Betrakta nu följande argument.

Argument 13

Alla bör vara ärliga.

Det är nödvändigt att om x är ärlig, så ljuger hon inte.

Det följer att ingen får ljuga.

Argument 13 kan i en kvantifierad deontisk logik symboliseras på följande sätt: $\forall x O\check{A}x, \forall x \Box(\check{A}x \rightarrow \neg Lx) : \neg \exists x PLx$, där ” $\check{A}x$ ” tolkas som ovan och ” Lx ” läses ” x ljuger”. Även detta argument är intuitivt giltigt. Här är ett semantiskt tablåbevis.

$$\begin{array}{l}
 \forall x O\check{A}x, 0 \\
 \forall x \Box(\check{A}x \rightarrow \neg Lx), 0 \\
 \neg \exists x PLx, 0 \\
 \exists x PLx, 0 \\
 PLc, 0 \\
 O\check{A}c, 0 \\
 \Box(\check{A}c \rightarrow \neg Lc), 0 \\
 0s1 \\
 Lc, 1 \\
 \check{A}c, 1 \\
 0r1 \\
 \check{A}c \rightarrow \neg Lc, 1 \\
 \neg Lc, 1 \\
 *
 \end{array}$$

Vi har nu gått igenom ett antal exempel på hur både enskilda och allmänna normer kan härledas ur allmänna normer. Det borde vara tämligen uppenbart hur den grundläggande analysen kan utvidgas och tillämpas på andra generella normer. I nästa avsnitt skall vi se hur man kan konstruera hela normativa system med hjälp av en eller flera allmänna normer.

4. Normativa system

I det här avsnittet skall vi se hur man kan konstruera hela normativa system med hjälp av en eller flera allmänna normer. Först skall vi emellertid ta upp några epistemologiska eller kunskapsteoretiska frågor. Vi har visat hur man kan härleda både enskilda och allmänna normer ur allmänna normer. Det tycks därför som om vi skulle kunna använda generella normer för att berättiga våra partikulära normer eller enskilda moraliska omdömen, samt även åtminstone några icke-grundläggande normer. Betrakta t.ex. följande konversation.

Moralfilosofen. Det är förbjudet att Mats dränker Stefan.
 Skeptikern. Varför det? (Hur vet du det?)

- Moralfilosofen. Därför att ingen får dränka någon. Och om ingen får dränka någon, så följer det att Mats inte får dränka Stefan.
- Skeptikern. Varför får ingen dränka någon? (Hur vet du att ingen får dränka någon?)
- Moralfilosofen. Därför att ingen får mörda någon och det är nödvändigt att om x dränker y , så mördar x y . Från dessa påståenden följer det att ingen får dränka någon.
- Skeptikern. Varför får ingen mörda någon? (Hur vet du att ingen får mörda någon?) ...

Moralfilosofens svar på skeptikerns frågor är i varje fall relevant och berättigat. Det är nödvändigt att om ingen får dränka någon, så får Mats inte dränka Stefan. Vi har ovan bevisat att detta argument är giltigt. Så om premissen är sann, är också slutsatsen sann. Det är nödvändigt att om ingen får mörda någon och det är nödvändigt att om x dränker y så mördar x y , så får ingen dränka någon. Vi har ovan bevisat att detta argument är giltigt. Så om premisserna är sanna, är också slutsatsen sann.

Vi har dock inte sagt någonting om sanningsvärdena hos de olika premisserna och slutsatserna i våra argument. Det är lätt att se att om skeptikern fortsätter sina frågor, så kommer vi förr eller senare fram till någon allmän norm som inte kan härledas från någon annan mer grundläggande allmän norm på detta sätt. De enda alternativen tycks vara att vi åtminstone i princip kan fortsätta i oändlighet och berättiga generella principer med mer generella principer eller att det är tillåtet att vi rör oss i en cirkel och att en allmän norm kan berättiga sig själv (direkt eller indirekt via andra normer, värden och/eller faktapåståenden)². Om vi bortser ifrån dessa alternativ, tycks det som om vi måste anta att det finns vissa allmänna normer som inte är berättigade genom att vara härledbara ur andra allmänna normer, om vi någonsin är berättigade att tro på några normer överhuvud taget. Men vad har vi för skäl att tro på en allmän norm som inte härleds ur en annan mer allmän norm? Finns det några allmänna normer av detta slag som är sanna? Och hur vet vi i så fall att de är sanna? Dessa frågor är epistemologiska och metaetiska snarare än logiska. Det tycks i regel vara fallet att vi *inte* kan bevisa sådana normer. Normen att ingen får mörda någon är t.ex. inte logiskt

² Varje sats medför sig själv. Men det är inte rimligt att anta att varje sats som medför sig själv är berättigad. För i så fall skulle alla satser överhuvudtaget vara berättigade, även t.ex. satser som är uppenbart falska och logiskt motsägelsefulla.

sann. Men hur kan vi då berättiga sådana allmänna normer? Är det någonsin förnuftigt att tro på en grundläggande generell moralisk princip?

Det finns inte utrymme att i den här uppsatsen diskutera dessa epistemologiska och metaetiska frågor i detalj. Men jag vill ändå nämna några möjliga svar.³

Enligt *nihilisten* och *errorteoretikern* är inga normativa satser sanna.⁴ Om kunskap implicerar sanning, vilket många anser, kan vi då inte ha kunskap om några fundamentala allmänna normer.

Skeptikern förnekar i regel inte att vissa normativa satser kanske är sanna. Men hon ”hävdar” att vi inte kan ha någon moralisk kunskap eller att vi åtminstone *faktiskt* inte har någon sådan kunskap. Vi vet därför inte om det finns några grundläggande allmänna normer som är sanna.⁵

Den *fundamentalistiska generalisten* menar att det finns åtminstone någon allmän norm som är fundamental och berättigad oberoende av sina logiska relationer till andra normer.⁶ Vi kan t.ex. omedelbart inse att de fundamentala normerna är sanna med hjälp av en intuition (*intuitionisten*)⁷, eller vårt förnuft (*rationalisten*)⁸. Eller också kan vi på ett eller annat sätt sluta oss till de allmänna normerna från partikulära normer som vi t.ex. kan ha kunskap om tack vare att vi har ett moralisk ”sinne” eller moraliska perceptioner (*moral sense-teoretikern* och *teoretikern som tror att det finns moralisk*

³ För en allmän inledning till kunskapsteorin, se t.ex. Dancy (1985), Dancy och Sosa (red.) (1992), och Sosa och Kim (red.) (2000). För en introduktion till moralisk epistemologi, se Sayre-McCord (2013), Sinnott-Armstrong och Timmons (red.) (1996), och Zimmerman (2010). Se också Acton (1939), Brink (2014), Justin (2013), Machan (1982), McPherson (2013), och Mothersill (1959).

⁴ Joyce (2001), Mackie (1977), Olson (2014).

⁵ För en allmän introduktion till skepticismen, se t.ex. Hookway (1990). Mer information om den moraliska skepticismen hittar man bl.a. i Copp (1991), Sinnott-Armstrong (1996), (2006), (2008), Walker (1996), och Zimmerman (2013).

⁶ Fundamentalismen är en av de äldsta teorierna inom epistemologin. Ett antal historiskt inflytelserika moralfilosofer tycks ha varit fundamentister, t.ex. Sidgwick (1907) och Moore (1902). För en allmän inledning, se Hare (1996), Timmons (1987).

⁷ En rad filosofer brukar klassificeras som intuitionister, t.ex. Samuel Clarke, John Balguy, Richard Price, William Whewell, Henry Sidgwick, G. E. Moore, W. D. Ross, C. D. Broad, H. A. Prichard, A. C. Ewing, Robert Audi (2004), Michael Huemer (2005), Derek Parfit, och Russ Shafer-Landau (2003) (se Russell (2013)). För mer information om etiska intuitioner och etisk intuitionism, se Audi (1993), (2004), Brody (1979), Bruce (2013), Dancy (2014), Huemer (2005), Ross (1930), Sandberg och Juth (2011), Shafer-Landau (2003), Shaw (1980), Singer (2005), Sinnott-Armstrong (2002), van Thiel och van Delden (2009), Väyrynen (2008).

⁸ Bl.a. R. Cudworth, S. Clarke, J. Balguy, och I. Kant brukar klassificeras som rationalister (se Birondo (2013)). Se också Gill (2007), Kant (1785), och Peacocke (2004).

observation eller perception)⁹, ett samvete, eller särskilda ”moraliska” erfarenheter, känslor, emotioner eller begär (t.ex. *vissa fenomenologer*)¹⁰.

Induktivisten hävdar att vi kan härleda de grundläggande allmänna normerna med hjälp av observation, eller partikulära intuitioner eller känslor med hjälp av *enkel* induktion. Hur vet vi t.ex. att alla bör vara ärliga? Induktivisten kan använda ett induktivt argument av följande slag.

- a bör vara ärlig
 - b bör vara ärlig,
 - c bör vara ärlig...
- Alltså bör alla vara ärliga.

Enligt induktivisten har vi först kunskap om enskilda fall och sluter oss induktivt till den allmänna normen. Denna allmänna norm kan sedan användas för att härleda enskilda normer som kan testas mot våra moraliska observationer, intuitioner, känslor e.dyl.

Enligt *abduktivisten* eller anhängaren av den *hypotetisk-deduktiva metoden*, kan de grundläggande allmänna normerna berättigas abduktivt. Vi antar dem hypotetiskt som förklaring till våra moraliska observationer, intuitioner, känslor e.dyl. Här följer ett exempel på en abduktiv slutledning.

- a bör vara ärlig
 - b bör vara ärlig,
 - c bör vara ärlig...
- Den bästa förklaringen till att a bör vara ärlig, och att b bör vara ärlig, och att c bör vara ärlig... är att alla bör vara ärliga. (Om det vore sant att alla bör vara ärliga, så skulle det vara sant att a bör vara ärlig...)
- Alltså bör alla vara ärliga.

Varken induktiva eller abduktiva argument är logiskt giltiga; det är möjligt att premisserna i ett induktivt eller abduktivt argument är sanna och slutsatsen falsk. Men premisserna antas likväl ge stöd åt slutsatsen. Om vi vet att premisserna är sanna, kan vi veta att slutsatsen är sann. Men vår kunskap är inte ofelbar.

⁹ För mer information om moralisk observation, se t.ex. Cuneo (2003), McBrayer (2010a), (2010b), McGrath (2004), Prinz (2007), Savigny (1983). För några olika tolkningar av ”moralisk perception”, se t.ex. Blum (1991), (1994), Jacobson (2005), och Starkey (2006).

¹⁰ Brentano (1889), Lemos (1989), Oddie (2005), Scheler (1913–1916). Se också Audi (1998).

Enligt den *intuitiva induktivisten*, kan vi få kunskap om de grundläggande allmänna normerna genom en *intuitiv induktion*. En *intuitiv* induktion är någonting annat än en *enkel* induktion. Enligt den intuitiva induktivisten reflekterar vi först över enskilda fall, t.ex. över att det är fel att a mördar b, att det är fel att c mördar d, att det är fel att e mördar f osv. När vi har gjort detta tillräckligt många gånger inser vi att dessa enskilda exempel endast är instanser av en mer generell regel, nämligen att ingen får mörda någon. Detta bör jämföras med hur vi kan få kunskap om logiska lagar. Vi kan t.ex. inse att den s.k. motsägelselagen (det är inte fallet att A och inte-A) är sann generellt genom att först reflektera över enskilda instanser. Detta innebär inte att motsägelselagen är en empirisk och kontingent lag. Motsägelselagen är inte berättigad genom *enkel* induktion, utan med hjälp av *intuitiv* induktion. På samma sätt förhåller det sig enligt den intuitiva induktivisten med vissa allmänna normer.

Enligt *konstruktivisten* eller *kontraktualisten* har vi kommit överens om att acceptera de grundläggande allmänna normerna eller skulle komma överens om att acceptera dem om vi vore fullständigt rationella eller skulle välja grundläggande moraliska principer bakom en slöja av okunnighet eller liknande.¹¹

Enligt *rehabilisten* är de fundamentala allmänna normerna berättigade om de har sitt upphov i en tillförlitlig kunskapskälla (t.ex. förnuftet).¹²

Enligt *koherentisten* är de grundläggande generella normerna berättigade om de ingår i ett koherent, sammanhängande system, där de olika normerna ger stöd åt varandra. Enligt koherentisten är det hela systemet som bedöms. Om de grundläggande normerna medför andra allmänna normer och enskilda normer som stämmer bra överens med våra moraliska intuitioner och bildar ett koherent, konsistent, system, så är de berättigade.¹³

Vi skall inte här ta ställning till om något av dessa svar är tillfredsställande. Jag skall inte heller säga något om vilka grundläggande

¹¹ Milo (1993), Morris (1996). Se också Korsgaard (1995) och Rawls (1971). För en allmän introduktion till den moraliska konstruktivismen, se James (2013).

¹² Shafer-Landau (2003) inkorporerar t.ex. vissa reliabilistiska element i sin moraliska epistemologi.

¹³ För mer information om koherensteorin i allmänhet, se t.ex. Bonjour (1985), Ewing (1934), och Lehrer (1990). För mer specifik information om teorin inom den moraliska epistemologin, se t.ex. Brink (1989), kap. 5, DePaul (2013), Tersman (1993), och Sayre-McCord (1996). Begreppet reflektivt ekvilibrium är i sammanhanget relevant, se t.ex. Brandt (1990), Daniels (1979), DePaul (1986), (1987), (1988), (2013b), Ebertz (1993), Holmgren (1989), Kappel (2006), Rawls (1971), Schroeter (2004). Se också Tännsjö (1995).

allmänna normer som möjligtvis är berättigade. Låt oss istället undersöka hur man *i princip* kan använda allmänna normer för att konstruera ett helt normativt system. Ett sådant system kan vara *monistiskt* eller *pluralistiskt*. Om ett system innehåller exakt en grundläggande allmän norm, så är det ett *monistiskt* system. Om det innehåller flera grundläggande normer som inte kan härledas från varandra, så är det ett *pluralistiskt* system.

Här följer ett exempel på ett monistiskt system.

Monistiskt system (exempel)

GA1 Ingen får skada någon.

HA1.1 Ingen får skada någon fysiskt.

HA1.1.1 Ingen får hugga någon med en kniv i magen.

HE1.1.1.1 Det är förbjudet att Conny hugger Johnny med en kniv i magen.

HA1.1.2 Ingen får sparka någon i huvudet.

HE1.1.2.1 Det är inte tillåtet att Marika sparkar Mathilda i huvudet.

HE1.1.2.2 Det är förbjudet att Esbjörn sparkar Karl i huvudet.

HA1.2 Ingen får skada någon psykiskt.

HA1.2.1 Ingen får sprida lögn om någon i sociala medier.

HE1.2.1.1 Elin får inte sprida lögn om Astrid i sociala medier.

HE1.1.1.2 Det är obligatoriskt att Magnus inte sprider lögn om Emma i sociala medier.

HA1.2.1 Ingen får skicka kränkande SMS till någon.

HE1.2.1.1 Mia får inte skicka kränkande SMS till Thomas.

HA1.3 Ingen får stjäla någons egendom.

HA1.3.1 Ingen får stjäla någons bil.

HE1.3.1.1 Det är förbjudet att Tim stjälar någons bil.

HA1.4 Ingen får förstöra någons egendom.

HA1.4.1 Ingen får bränna ner någons hus.

HE1.4.1.1 Det är inte tillåtet att Kim bränner ner någons hus.

Det här monistiska systemet består av *en* grundläggande allmän norm: ingen får skada någon. GA läses ”grundläggande allmän norm (regel)”, HA läses ”härledd allmän norm (regel)”, och HE läses ”härledd enskild norm”. Vi har här nämnt 4 härledda regler på nivå 1, 6 härledda regler på nivå 2, och 8 enskilda regler. ”HA1.1” är namnet på en allmän norm som är härledbar ur den allmänna normen GA1 tillsammans med relevanta nödvändiga

implikationer, ”HA1.1.1” är namnet på en allmän norm som är härledbar ur den allmänna normen HA1.1 tillsammans med relevanta nödvändiga implikationer, ”HE1.1.1.1” är namnet på en enskild norm som är härledbar ur den allmänna normen HA1.1.1 osv. Notera att om HA1.1 är härledbar ur {GA1, P1}, och HA1.1.1 är härledbar ur {HA1.1, P2}, så är HA1.1.1 (direkt) härledbar ur {GA, P1, P2}. Härledda allmänna normer på samma nivå är i regel inte härledbara ur varandra. HA1.2 är t.ex. inte härledbar ur HA1.1, och HA1.1 är inte härledbar ur HA1.2. Systemet innehåller i princip även många andra härledbara allmänna och partikulära normer. Men det är inte möjligt, åtminstone inte praktiskt, att explicit ange alla dessa.

Låt oss nu ge ett exempel på ett möjligt pluralistiskt system.

Pluralistiskt system (exempel)

GA1 Alla bör vara ärliga.

HA1.1 Alla bör tala sanning.

HE1.1.1 Albin bör tala sanning.

HA1.2 Ingen får ljuga.

HE1.2.1 Cecilia får inte ljuga.

HA1.3 Alla bör hålla sina löften.

GA2 Ingen får mörda någon.

HA2.1 Ingen får skjuta ihjäl någon.

HE2.1.1 Det är förbjudet att du skjuter ihjäl din granne.

HA2.2 Ingen får strypa någon till döds.

HA2.3 Ingen får dränka någon.

HE2.3.1 Det är förbjudet att Mats dränker Stefan.

HE2.3.2 Det är inte tillåtet att Diana dränker sitt barn.

HA2.4 Ingen får halshugga någon.

HA2.5 Ingen får ge någon en dödlig dos gift.

GA3 Ingen får misshandla någon fysiskt.

HA3.1 Ingen får sparka någon i huvudet.

HA3.2 Ingen får slå någon på smalbenen med ett järnrör.

GA4 Ingen får misshandla någon psykiskt.

HA4.1 Ingen får hota någon till livet.

HA4.2 Ingen får mobba någon.

HE4.2.1 Det är inte rätt om Jenny mobbar Gunilla.

HE4.2.2 Det är fel om Erik mobbar Fredrik.

HE4.2.3 Du bör inte mobba din arbetskamrat.

GA5 Ingen får ha olämpliga sexuella förbindelser med någon.

HA5.1 Ingen får våldta någon.

HA5.2 Ingen får ha sex med någon minderårig.

Det här pluralistiska systemet innehåller 5 grundläggande allmänna normer: alla bör vara ärliga, ingen får mörda någon osv. "GA", "HA" etc. tolkas som ovan. Vi har nämnt 14 härledda regler på nivå 1, och 8 härledda enskilda normer. Pluralister som utvecklar pluralistiska system antar i regel att de olika grundläggande allmänna normerna är oberoende, dvs. att de inte kan härledas från varandra. GA2 ovan tycks t.ex. inte följa ur GA1, och GA2 tycks inte medföra GA1. Om någon av de grundläggande reglerna kan härledas från någon annan grundläggande regel, eller om flera olika grundläggande regler kan härledas från en och samma regel, kan systemet förenklas. Möjligtvis skulle det pluralistiska systemet ovan kunna förenklas. Man skulle t.ex. kunna hävda att både GA3 och GA4 följer ur den allmänna normen: Ingen får misshandla någon. Monisten hoppas att alla allmänna normer på detta sätt skall kunna reduceras till en enda "supernorm". Huruvida detta är möjligt råder det delade meningar om. Klassiska utilitarister och kantianer har ofta varit monister, medan t.ex. intuitionister ofta har varit pluralister.

De normativa system som jag har nämnt ovan är knappast de bästa tänkbara och jag har inte sagt något specifikt om hur de grundläggande reglerna möjligtvis skulle kunna berättigas. Syftet med att ta upp dessa system är att visa hur man kan använda allmänna normer för att bygga upp hela normativa system. *Hur* ett sådant system bör se ut och exakt *vilka* allmänna normer det bör innehålla är frågor som jag inte skall behandla i den här artikeln.

5. Slutsats

Vi har i den här uppsatsen undersökt allmänna normer och strukturen hos normativa system. Allmänna normer är normer som uttalar sig om *alla* entiteter eller individer eller fenomen av ett visst slag. Jag nämnde att det tycks förekomma åtminstone två olika typer av föreskrifter av denna typ: normer där vi kvantifierar över *handlingar* eller *beteenden* och normer där vi kvantifierar över *personer*, *människor* eller *levande eller medvetna varelser*. Vi har i den här uppsatsen koncentrerat oss på den senare typen. Vi har sett hur allmänna normer kan användas för att härleda enskilda normer och andra universella regler och hur de kan nyttjas för att bygga upp hela normativa system. Det här talar för att allmänna normer kan användas för att berättiga partikulära normer och även vissa härledda generella principer. Jag har inte

försökt besvara frågan *om* och *hur* de mest grundläggande allmänna normerna, de som inte härleds från andra universella regler, själva är berättigade, även om jag nämnde några möjliga alternativ. Vi har använt oss av en kvantifierad deontisk logik för att analysera de olika typerna av normer. Diskussionen pekar därför på nyttan av en kvantifierad deontisk logik av det slag som jag har försökt utveckla i bl.a. Rönnedal (2015).

Referenser

- Acton, H. B. (1939). Moral Knowledge. *Analysis*. Vol. 7, No. 1, ss. 25–29.
- Audi, R. (1993). Ethical Reflectionism. *The Monist*. Vol. 76, Nr. 3, Justification in Ethics, ss. 295–315.
- Audi, R. (1996). Intuitionism, Pluralism, and the Foundations of Ethics. I Sinnott-Armstrong, W., Timmons, M. (red.). *Moral Knowledge*. Oxford: Oxford University Press, 1996, ss. 101–136.
- Audi, R. (1998). The Axiology of Moral Experience. *The Journal of Ethics*. Vol. 2, Nr. 4, Intrinsic Value, ss. 355–375.
- Birondo, N. (2013). Rationalism in Ethics. I Hugh LaFollette (red.). *The International Encyclopedia of Ethics*. ss. 4329–4338.
- Blum, L. (1991). Moral Perception and Particularity. *Ethics*, Vol. 101, Nr. 4, ss. 701–725.
- Blum, L. (1994). *Moral Perception and Particularity*. New York: Cambridge University Press.
- BonJour, L. (1985). *The Structure of Empirical Knowledge*. Cambridge: Harvard University Press.
- Brandt, R. B. (1990). The Science of Man and Wide Reflective Equilibrium. *Ethics*, Vol. 100, Nr. 2, ss. 259–278.
- Brentano, F. (1889). *The Origin of Our Knowledge of Right and Wrong*. London: Routledge & Kegan Paul, 1969.
- Brink, D. (1989). *Moral Realism and the Foundations of Ethics*. New York: Cambridge University Press.
- Brink, D. (2014). Principles and Intuitions in Ethics: Historical and Contemporary Perspectives. *Ethics*, Vol. 124, No. 4, ss. 665–694.
- Brody, B. A. (1979). Intuitions and Objective Moral Knowledge. *The Monist*, Vol. 62, Nr. 4, Objectivity in Knowledge and Valuation, ss. 446–456.
- Copp, D. (1991). Moral Skepticism. *Philosophical Studies*, Vol. 62, No. 3, ss. 203–233.
- Cuneo, T. (2003). Reidian Moral Perception. *Canadian Journal of Philosophy*, vol. 33, ss. 229–58.

- Dancy, J. (1985). *Introduction to Contemporary Epistemology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Dancy, J. (2014). Intuition and Emotion. *Ethics*, Vol. 124, Nr. 4, ss. 787–812.
- Dancy, J., Sosa, E. (red.). (1992). *A Companion to Epistemology*. Oxford: Blackwell.
- Daniels, N. (1979). Wide Reflective Equilibrium and Theory Acceptance in Ethics. *Journal of Philosophy*, vol 76, ss. 256–282.
- DePaul, M. R. (1986). Reflective Equilibrium and Foundationalism. *American Philosophical Quarterly*, Vol. 23, Nr. 1, ss. 59–69.
- DePaul, M. R. (1987). Two Conceptions of Coherence Methods in Ethics. *Mind*, New Series, Vol. 96, Nr. 384, ss. 463–481.
- DePaul, M. R. (1988). The Problem of the Criterion and Coherence Methods in Ethics. *Canadian Journal of Philosophy*, Vol. 18, Nr. 1, ss. 67–86.
- DePaul, M. R. (2013). Coherentism, Moral. I Hugh LaFollette (red.). *The International Encyclopedia of Ethics*. ss. 866–875.
- DePaul, M. R. (2013b). Reflective Equilibrium. I Hugh LaFollette (red.). *The International Encyclopedia of Ethics*. ss. 4466–4475.
- Ebertz, R. (1993). Is Reflective Equilibrium a Coherentist Model? *Canadian Journal of Philosophy*, vol 23, ss. 193–214.
- Ewing, A. C. (1934). *Idealism A Critical Survey*. London: Methuen.
- Gill, M. B. (2007). Moral Rationalism vs. Moral Sentimentalism: Is Morality More Like Math or Beauty? *Philosophy Compass*, vol. 2, ss. 16–30.
- Goldman, A. H. Rules, Standards, and Principles. I Hugh LaFollette (red.). *The International Encyclopedia of Ethics*. ss. 4676–4684.
- Hare, R. M. (1996). Foundationalism and Coherentism in Ethics. I Sinnott-Armstrong, W., Timmons, M. (red.). *Moral Knowledge*. Oxford: Oxford University Press, 1996, ss. 190–214.
- Holmgren, M. (1989). The Wide and Narrow of Reflective Equilibrium. *Canadian Journal of Philosophy*, Vol. 19, Nr. 1, ss. 43–60.
- Jacobson, D. (2005). Seeing by Feeling: Virtues, Skills, and Moral Perception. *Ethical Theory and Moral Practice*, Vol. 8, No. 4, ss. 387–409.
- James, A. (2013). Constructivism, Moral. I Hugh LaFollette (red.). *The International Encyclopedia of Ethics*. ss. 1065–1079.
- Joyce, R. (2001). *The Myth of Morality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Justin P. M. (2013). A Posteriori Ethical Knowledge. I Hugh LaFollette (red.). *The International Encyclopedia of Ethics*. ss. 1–5.

- Kant, I. (1785). *Groundwork for the Metaphysics of Morals*. Edited and translated by Allen W. Wood. New Haven and London: Yale University Press, (2002).
- Kappel, K. (2006). The Meta-Justification of Reflective Equilibrium. *Ethical Theory and Moral Practice*, Vol. 9, Nr. 2, ss. 131–147.
- Korsgaard, C. (1996). *The Sources of Normativity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lehrer, K. (1990). *Theory of knowledge*. London: Routledge.
- Lemos, N. (1989). Warrant, Emotion, and Value. *Philosophical Studies*, vol. 57, ss. 175–92.
- Machan, T. R. (1982). Epistemology and Moral Knowledge. *The Review of Metaphysics*, Vol. 36, Nr. 1, ss. 23–49.
- Mackie, J. L. (1977). *Ethics: Inventing Right and Wrong*. London: Penguin.
- McBrayer, J. (2010a). A Limited Defense of Moral Perception. *Philosophical Studies*, vol. 149, ss. 305–20.
- McBrayer, J. (2010b). Moral Perception and the Causal Objection. *Ratio*, vol. 23, ss. 291–307.
- McGrath, S. (2004). Moral Knowledge by Perception. *Philosophical Perspectives*, vol. 18, ss. 209–28.
- McPherson, T. (2013). A Priori Ethical Knowledge. I Hugh LaFollette (red.). *The International Encyclopedia of Ethics*. ss. 5–10.
- Milo, R. D. (1993). Skepticism and Moral Justification. *The Monist*, Vol. 76, Nr. 3, Justification in Ethics, ss. 379–393.
- Moore, G. E. (1902). *Principia Ethica*. Amherst, New York: Prometheus Books, 1988.
- Morris, C. W. (1996). A Contractarian Account of Moral Justification. I Sinnott-Armstrong, W., Timmons, M. (red.). *Moral Knowledge*. Oxford: Oxford University Press, 1996, ss. 215–242.
- Mothersill, M. (1959). Moral Knowledge. *The Journal of Philosophy*, Vol. 56, Nr. 19, ss. 755–763.
- Oddie, G. (2005). *Value, Reality and Desire*. Oxford: Oxford University Press.
- Olson, J. (2014). *Moral Error Theory: History, Critique, Defence*. Oxford: Oxford University Press.
- Peacocke, C. (2004). Moral Rationalism. *Journal of Philosophy*, vol. 101, ss. 499–526.
- Prinz, J. J. (2007). Can Moral Obligations Be Empirically Discovered? *Midwest Studies in Philosophy*, vol. 31, ss. 271–91.

- Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Ross, W. D. (1930). *The Right and the Good*. Indianapolis: Hackett Publishing.
- Russell, B. (2013). Intuitionism, Moral. I Hugh LaFollette (red.). *The International Encyclopedia of Ethics*. ss. 2779–2788.
- Rönnedal, D. (2012). Bimodal Logic. *Polish Journal of Philosophy*. Vol. VI, Nr. 2, ss. 71–93.
- Rönnedal, D. (2012b). *Extensions of Deontic Logic: An Investigation into some Multi-Modal Systems*. Department of Philosophy, Stockholm University.
- Rönnedal, D. (2012c). Temporal alethic-deontic logic and semantic tableaux. *Journal of Applied Logic*, 10, ss. 219–237.
- Rönnedal, D. (2014). FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och kvantifierad deontisk logik. *Tidskrift för Politisk Filosofi*. Årgång 18, Nr 2, ss. 22–34.
- Rönnedal, D. (2015). Quantified Temporal Alethic Deontic Logic. *Logic and Logical Philosophy*. Vol 24, Nr 1, ss. 19–59.
- Sandberg, J. och Juth, N. (2011). Ethics and Intuitions: A Reply to Singer. *The Journal of Ethics*, Vol. 15, Nr. 3, ss. 209–226.
- Savigny, E. V. (1983). A Modest Concept of Moral Sense Perception. *Erkenntnis* (1975-), Vol. 19, Nr. 1/3, Methodology, Epistemology, and Philosophy of Science, ss. 331–344.
- Sayre-McCord, G. (1996). Coherentist Epistemology and Moral Theory. I Sinnott-Armstrong, W., Timmons, M. (red.). *Moral Knowledge*. Oxford: Oxford University Press, 1996, ss. 137–189.
- Sayre-McCord, G. (2013). Epistemology, Moral. I Hugh LaFollette (red.). *The International Encyclopedia of Ethics*. ss. 1674–1688.
- Singer, P. (2005). Ethics and Intuitions. *The Journal of Ethics*, vol. 9, ss. 331–52.
- Scheler, M. (1913–1916). *Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values*. Northwestern University Press. Translated by Manfred S. F. and Roger L. F., 1973.
- Schroeter, F. (2004). Reflective Equilibrium and Antitheory. *Noûs*, Vol. 38, Nr. 1, ss. 110–134.
- Shafer-Landau, R. (2003). *Moral Realism. A Defence*. Oxford: Clarendon Press.

- Shaw, W. H. (1980). Intuition and Moral Philosophy. *American Philosophical Quarterly*, Vol. 17, Nr. 2, ss. 127–134.
- Sidgwick, H. (1907). *The Methods of Ethics*. Indianapolis: Hackett, 1981.
- Sinnott-Armstrong, W. (1996). Moral Skepticism and Justification. I Sinnott-Armstrong, W., Timmons, M. (red.). *Moral Knowledge*. Oxford: Oxford University Press, 1996, ss. 3–48.
- Sinnott-Armstrong, W. (2002). Moral Relativity and Intuitionism. *Noûs*, Vol. 36, Supplement: Philosophical Issues, 12, Realism and Relativism, ss. 305–328.
- Sinnott-Armstrong, W. (2008). Moderate Classy Pyrrhonian Moral Scepticism. *The Philosophical Quarterly*, Vol. 58, Nr. 232, ss. 448–456.
- Sosa, E. och Kim, J. (red.). (2000). *Epistemology An Anthology*. Blackwell.
- Starkey, C. (2006). On the category of moral perception. *Social Theory and Practice*, 32(1), ss. 75–96.
- Tersman, F. (1993). *Reflective Equilibrium: An Essay in Moral Epistemology*. Almqvist & Wiksell International.
- van Thiel, G. J. M. W. och van Delden, J. J. M. (2009). The Justificatory Power of Moral Experience. *Journal of Medical Ethics*, Vol. 35, Nr. 4, ss. 234–237.
- Timmons, M. (1987). Foundationalism and the Structure of Ethical Justification. *Ethics*, Vol. 97, Nr. 3, ss. 595–609.
- Torbjörn T. (1995). In Defence of Theory in Ethics. *Canadian Journal of Philosophy*, Vol. 25, No. 4, ss. 571–593.
- Walker, M. U. (1996). Feminist Skepticism, Authority, and Transparency. I Sinnott-Armstrong, W., Timmons, M. (red.). *Moral Knowledge*. Oxford: Oxford University Press, 1996, ss. 267–292.
- Väyrynen, P. (2008). Some Good and Bad News for Ethical Intuitionism. *The Philosophical Quarterly*, Vol. 58, Nr. 232, ss. 489–511.
- Zimmerman, A. (2010). *Moral Epistemology*. New York: Routledge.
- Zimmerman, A. (2013). Skepticism, Moral. I Hugh LaFollette (red.). *The International Encyclopedia of Ethics*. ss. 4906–4916.

Daniel Rønnedal
Filosofiska institutionen
Stockholms universitet
daniel.ronnedal@philosophy.su.se